

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Аналізуючи ефективність конкурентної політики Української держави, необхідно визнати, що за порівняно нетривалий період розвитку нею було здійснено радикальні заходи щодо створення і підтримання конкуренції на вітчизняних ринках товарів і послуг. На жаль, доводиться констатувати й те, що потенціал впливу конкурентної політики в Україні на формування ринків з ефективною конкуренцією використовується недостатньо. На думку автора, причини такої ситуації криються в такому.

По-перше, невідповідність, або й протилежність орієнтирів вітчизняної конкурентної політики тим, які сформувались у країнах розвинутого ринку. Вітчизняні орієнтири не відображають еволюційних змін у конкурентній боротьбі, що відбулись у світовій економіці під впливом науково-технологічного прогресу та глобалізації ринків, а також призвели до інтенсифікації процесів злиття і поглинання компаній, до утворення потужних ТНК, міждержавних економічних союзів, тощо.

По-друге, недооцінка можливостей конкурентної політики держави щодо забезпечення економічного зростання національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності. Інституційні перетворення, що певною мірою використовувались у процесі реформ, здійснювалися стихійно і усвідомлювалися населенням, підприємницьким середовищем і державою досить поверхово, опосередковано. Регулятивна роль державних інститутів нерідко проявлялася також стихійно, без належної взаємодії конкурентного відомства з різними гілками державної влади, міжнародними організаціями, громадськістю, тощо, а тому не забезпечила формування ефективних конкурентних відносин в економіці. Як правило, більшість державних регулюючих органів (крім, АМКУ) досі скептично ставляться до необхідності захисту конкуренції як дійового аспекту регулювання економіки. Це зумовило поглиблення проблеми монополізму на всіх рівнях економічної системи, незахищеність прав на результати інтелектуальної діяльності, збереження нерівних умов конкуренції, низьку результативність застосування конкурентного законодавства.

По-третє, використання у процесі реформування української економіки практичних рекомендацій наддержавних інституційних органів без урахування національних особливостей економічного, політичного, соціального, історичного розвитку та його впровадження у непідготовлене українське середовище. Зокрема, у більшості випадків специфіка української ситуації не завжди дозволяла і дозволяє копіювати зарубіжний досвід антимонопольного регулювання. За своєю природою антимонопольне регулювання розраховане на ринковий характер відносин в економіці та не передбачає інструментарію, придатного для їх створення. В Україні, як і в інших постсоціалістичних державах, конкурентну політику почали запроваджувати за відсутності конкурентного середовища, за умови тотально-одержавленої економіки, яка мала свою специфіку.

По-четверте, збереження антимонопольного характеру та пасивності політики у сфері захисту конкуренції за своїми суттю і методами реалізації. В українській практиці реалізуються обидва варіанти конкурентної політики – *ex post* і *ex ante*, але при істотному переважанні першого варіанту, тобто усунення негативних наслідків діяльності монопольних утворень на внутрішньому ринку. Як показує практика АМКУ, переважна більшість справ про порушення антимонопольного законодавства є лише реакцією антимонопольних органів на ту чи іншу ситуацію. Це дає підстави для висновку, що на сучасному етапі потенціал конкурентної політики використовується недостатньо.

По-п'яте, безсистемність, відірваність від контексту і цілей загальної економічної політики держави. Конкурентній політиці в Україні приписувалася тільки пасивна роль. Цим і зумовлюється відсутність осмисленого контролю антимонопольних органів над формуванням у країні ФПП та інших типів монопольних об'єднань. У результаті, українські ФПП об'єднують найбільших виробників певного виду продукції та фінансові структури, головним чином, на горизонтальній основі, в рамках окремих галузей. Крім того, ці групи сформовані здебільшого неформально, що, як засвідчує міжнародна практика, становить найбільшу небезпеку для суспільства.

По-шосте, невідповідність між концепцією вітчизняної конкурентної політики та її практичною реалізацією. У цьому контексті слід зауважити, що в економічній науці прийнято виділяти два сутнісних рівні конкурентної політики – теоретичний (концепція) і прикладний (організаційні заходи). З певним ступенем умовності можна стверджувати, що конкурентна політика в Україні є концептуально обґрунтованою. Її методологічний базис в цілому відповідає (хоча є певні зауваження) потребам розвитку ринкових відносин. Водночас існує проблема ефективності механізмів здійснення відповідних повноважень і функцій. Таким чином, можна стверджувати, про певну декларативність правових норм у сфері захисту конкуренції.

По-сьоме, відсутність у суспільстві розуміння переваг конкуренції. Очевидно, що у конкуренції не зацікавлена горстка підприємств-гігантів, які монополізували ключові галузі економіки нашої держави, й прагнуть до не тільки до максимізації економічного прибутку, але й політичної ренти. Використовуючи різні механізми та інструменти, вони всіляко намагаються перешкодити формуванню ефективного конкурентного середовища у сферах їх впливу, поширюючи в суспільстві негативні настрої щодо конкуренції. З цього приводу хотілося б наголосити, що конкурентна політика здійснюється, перш за все, в інтересах споживачів, яким в кінцевому рахунку забезпечується доступ до товарів і послуг на найбільш вигідних умовах. Крім того, конкурентна політика реалізується з метою захисту інтересів малих і середніх підприємств – основних рушіїв НДДКР.

По-восьме, відсутність дієвої методики оцінки результативності й ефективності конкурентної політики. Це також знижує стимули Антимонопольного комітету України до високопродуктивної роботи.

Тим часом, окремі огріхи, провали у проведенні державної конкурентної політики не можуть і не повинні сприйматися як відмова від надзвичайно важливих економічних функцій. Для підвищення ефективності і дієвості конкурентної політики в Україні, забезпечення її позитивного впливу на економічне зростання та конкурентоспроможність національної економіки необхідно реалізувати такі кроки.

1. Активізувати роботу антимонопольних органів та суспільних організацій з адвокатування конкуренції, тобто пропагування в суспільстві вигід, які створює ефективна конкуренція.

2. Знизити рівень криміналізації та корумпованості, що вплине на масштабність процесів монополізації національної економіки, зокрема через подолання кримінально-олігархічної моделі ринкової трансформації, що ґрунтується на кримінально-корпоративній лібералізації.

3. Збільшення відповідальності Антимонопольного комітету України, інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як суб'єктів конкурентних відносин за наслідки прийнятих рішень, як можуть призвести до обмеження конкуренції на товарних ринках.

4. Подальший розвиток і вдосконалення національного законодавства про захист економічної конкуренції через запровадження стабільних, «прозорих» та несуперечливих правил ведення підприємницької діяльності, а також **контроль** за дотримання цих правил.

5. Підвищення ефективності конкурентної політики передбачає не тільки більш результативне використання її засобів та інструментів, але й взаємодію конкурентної політики з іншими напрямками економічної політики держави. Тому необхідно якомога швидше провести відповідну роботу у цьому напрямі.

6. Розробити методику оцінки результативності й ефективності конкурентної політики.